

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בישול שלא על ידי האש

בישול בחמה, תולדות החמה, תולדות האור

(ל"ח ב') משנה: אין נותנין ביצה בצד המיחם (קומקום) בשביל שתתגלגל (שבישול בתולדות האור אסור).

איבעיא להו: גלגל מאי? אמר רב יוסף: גלגל חייב חטאת.

אמר מר בריה דרבינא: אף אנן נמי תנינא (משנה להלן פרק חבית, קמ"ה ב'): כל שבא בחמין מלפני השבת, שורין אותו בחמין בשבת (היות שכבר נתקן מלפני השבת). וכל שלא בא בחמין מלפני השבת, (רק) מדיחין אותו בחמין בשבת. חוץ מן המליח (דג מלוח) ישן, וקוליס האיספנין, שהדחתן זו היא גמר מלאכתן (ובישולם). שמע מינה (הכשרו לאכילה זהו בישולו, וחייב מן התורה).

(המשך משנה: (1) ולא יפקיענה בסודרין (לא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה מחומו). (2) ורבי יוסי מתיר.

(ל"ט א') אמר רב נחמן: בחמה דכולי עלמא לא פליגי דשרי. בתולדות האור כולי עלמא לא פליגי דאסיר. כי פליגי בתולדות החמה (כגון סודר שהוחם בחמה): מר (תנא קמא) סבר גזרינן תולדות החמה אטו תולדות האור. ומר (רבי יוסי) סבר לא גזרינן.

(המשך משנה: (1) ולא יטמיננה בחול, ובאבק דרכים (שהוחמו מכוח החמה) בשביל שתצלה.

(ומקשה) וליפלוג נמי רבי יוסי בהא (שהרי הטמנה בחול היא רק תולדות חמה)!

(1) רבה אמר: גזרה שמא יטמין ברמץ (אפר חם. שיסבור הרואה, מאחר שבשניהם כוונתו לבישול, גם ברמץ מותר). (2) ורב יוסף אמר: גזירה שמא יזיז¹ עפר ממקומו (שמא לא יהא שם חול עקור לכל הצורך ואתי לאזוזי עפר הדבוק, והוי חופר גומא²).

מאי בינייהו? איכא בינייהו עפר תיחוח (כלומר תיחוח בעומק, דליכא למיחש למזיז³).

(המשך משנה: (1) מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו (בערב שבת) סילון של צונן לתוך אמה של חמין. אמרו להם חכמים: אם (המים מתחממים) בשבת, כחמין שהוחמו בשבת (בידיים), ואסורין ברחיצה ובשתיה. אם ביום טוב, כחמין שהוחמו (בידיים) ביום טוב, ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה.

(ל"ט ב') אמר רב חסדא: ממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרי להו רבנן, בטלה הטמנה (רואים שאסור להטמין) בדבר

1. דקד"ס. ובדפוס וילנא: מפני שמזיז עפר ממקומו.

2. כתבו תוספות (ד"ה מפני): קשה לריב"א דהא ליכא איסורא דאורייתא בחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה לרבי שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה! וצריך לומר לפי פירוש הקונטרס גזירה שמא יחפור הגומא לטמון הביצה בתוכה. עכ"ל.

3. כתבו תוספות (ד"ה איכא בינייהו): פירש בקונטרס דבעפר תיחוח לא שייכא גומא. והא דמשמע בביצה (ח' א') דבעפר תיחוח נמי שייך גומא, צריך לומר לפירושו דהתם איירי שיש מעט עפר תיחוח וסביבו קרקע קשה, דכשמסיר עפר תיחוח תשאר הגומא קיימת; אבל הכא כשיש עפר תיחוח הרבה כשיעשה גומא אינה מתקיימת כי דופני הגומא יפלו ולא יוכלו להתקיים לפי שאין הקרקע קשה. עכ"ל.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום. אמר עולא: הלכה כאנשי טבריא. אמר ליה רב נחמן: כבר תברינהו אנשי טבריא לסילוניהו.

שיטות הראשונים

בישול בתולדות חמה: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש ושאר פוסקים כתנא קמא, שאסור לבשל בתולדות חמה, ודלא כרבי יוסי⁴. וכן פסק השו"ע⁵.

סילון של צונן לתוך אמה של חמין: פסק הרמב"ם כרב נחמן וכתב, "המביא סילון של צונן לתוך מים חמין, אפלו בתוך חמין טבריה - הרי אלו כחמין שהוחמו בשבת, ואסורין ברחיצה ובשתיה". וכן פסקו רי"ף ורא"ש. וכן פסק השו"ע⁶.

בטלה הטמנה בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום: הקשו תוספות מה צריך למילף ממעשה דאנשי טבריא, הא מתניתין היא (פרק במה טומנין, מ"ז ב') דאין טומנין בדבר המוסיף הבל! וה"ר שמואל מורדין מפרש ממעשה אנשי טבריא בטלה הטמנה דאסור אפילו לאכול. וה"ר יונה מפרש בטלה אפילו בקדירה חייטא. והיינו דקאמר בטלה, משמע לגמרי מכל דבר⁸.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שיח)

ג. כשם שאסור לבשל באור כף אסור לבשל בתולדות האור, כגון: לתן ביצה בצד קדירה או לשברה על סודר שהוחם באור כדי שתצלה; ואפלו בתולדות חמה, כגון: בסודר שהוחם בחמה, אסור גזרה אטו תולדות האור, וכן (אסור) להטמינה בחול או באבק דרכים שהחמו מכח חמה; אבל בחמה עצמה, כגון: לתן ביצה בחמה או לתן מים בחמה כדי שיחמו, מותר.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכו)

ג. אמת המים שהיא חמה, אסור להמשיך לתוכה אפלו מערב שבת סילון (פרוש צנור מרוב וסילון דבר אחד הם) של צונן, ופי הסילון יוצא חוץ לאמה ומימיו נשפכים לעוקא (פרוש גומא) שבקרקע; ואם המשיכו, אסורים, אפלו המים שנכנסו לה מערב שבת ברחיצה ובשתיה, כאילו החמו בשבת.

4. דיחיד ורבים הלכה כרבים. רי"ד. מקורות - רי"ף (יח א בדפיו), רמב"ם (הל' שבת ט, ג), ורא"ש (סי' ה). רי"ד (פסקיו, ל"ט א'). ריא"ז (פרק ג, הל' ב, סעי' ג).

5. או"ח שיח, ג. ואע"ג דקיימא לן (עירובין מ"ו ב') הלכה כרבי יוסי מחביריו, ראה יד מלאכי, כללי התלמוד, כלל רל.

6. או"ח שכו, ג. בשו"ע כתב שאפילו המים שנכנסו לה מערב שבת, אסורים כאילו הוחמו בשבת. וכתב במשנ"ב (ס"ק יד) על פי הבית מאיר, דמיירי שסתם פי הסילון שהונח מבעוד יום, ונתמלא צוננים, ונשאר מוטמן עד יום השבת. וכתב בביה"ל (ד"ה אפילו) דמשמע מיניה שאם הצינור היה פתוח, והמים זורמים דרכו, היו רק המים שבאו דרך הסילון בשבת נאסרים. וכתב בביה"ל, שיש להסתפק אף בדין מים אלו, שכן המים שבאו מבעוד יום, כבר נשפכו קודם שבת, ומה שבאים מים לסילון אח"כ בשבת, אפשר שאין שייך עליהם שם הטמנה, שהרי הוא לא הטמינם, דממילא באים מעצמם לסילון. מקורות - רמב"ם (הל' שבת כב, ג).

7. ומבעוד יום איירי, דמשחשיכה אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל אסור, כדאמרינן לעיל (ל"ד א')!

8. וראה להלן, ריש פרק במה טומנין, פלוגתא דר"ת ורשב"ם, אם איסור הטמנה הוא גם בתבשיל מבושל כל צרכו. וכאן מבוארת דעת רבנו יונה כר"ת שאפילו מבושל כל צרכו אסור בהטמנה (וכן מבואר שאפילו מצטמק ורע לו אסור, שהרי מים חמים מצטמק ורע להם, כמש"כ בגמרא ל"ח א'. וכן פסק השו"ע, או"ח רנז, ז. ע"פ ביאור הגר"א). מקורות - תוספות (ל"ט ב', ד"ה ממעשה).

9. הרחבה לגבי גדרי בישול - שיעור בו נחשב מבושל, בישול אחר בישול, בדבר יבש ולח, בישול אחר צליה ואפיה, בישול דבר שאינו צריך בישול, ועוד, יתבארו, אם ירצה ה', להן דף קמ"ה ב'.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

רחיצה בשבת

(ל"ט ב') **תניא:** (1) לא ישתטף אדם כל גופו (בשבת) בין בחמין ובין בצונן, דברי רבי מאיר. (2) רבי שמעון מתיר. (3) רבי יהודה אומר: בחמין אסור, בצונן מותר. (ומבאר) מחלוקת (בחמים הנמצאים) בקרקע (כגון אמבטיות של בתי מרחץ). אבל בכלי, דברי הכל אסור (שהרואה אומר היום הוחמו, ומוכחא מילתא דתולדות האור נינהו, ואתי להחם בשבת כגון נותן צונן בחמין⁴⁰). אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה.

שיטות הראשונים

שיטת גופו במים חמים וצוננים בשבת: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כרבי יוחנן שפסק כרבי יהודה, שאסור להשתטף כל גופו בחמין, ובצונן מותר. וכן פסק השו"ע⁴¹.
רחיצה בצונן: מדינא דגמרא מותר לרחוץ במים צוננים בשבת כל גופו. וכן פסק הטור. וכתב מהרי"ל דמנהג פשוט שלא לרחוץ בצונן⁴². והשו"ע⁴³ פסק כטור.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שכו)

א. אסור לרחוץ כל גופו, אפלו כל אבר ואבר לבד, אפלו במים שהוחמו מערב שבת, בין אם הם בכלי בין אם הם בקרקע; ואפלו לשפך המים על גופו ולהשתטף, אסור; אבל מתר לרחוץ בהם פניו ידיו ורגליו. הגה: או שאר אברים, כל שאינו רוחץ כל גופו (בית יוסף בשם הרא"ש פרק תינקה). והג"מ מלי בחמי האור, אבל בחמי טבריא מתר לרחוץ אפלו כל גופו יחד, ואין צריך לומר בצונן...

10. רש"י. אבל בקרקע דרך הוא שמשממר חומם ולא יבואו לחשדו שחיים היום (ר"ן).

11. או"ח שכו.א. וכתב רעק"א (בהגהות): מצטער, אף שאינו חולה כל הגוף, יש לומר דמותר לרחוץ. והביאו בביה"ל (ד"ה במים) להלכה. וכן כתב רעק"א (או"ח שז,ה): משמע דמצטער מותר לרחוץ אפילו גופו בחמין שהוחמו מערב שבת, וקיל יותר משאר שבותים. כיון שהוא רק מכח גזירה, וכמש"כ הרי"ף פ"ב דביצה (יא א בדפיו). עיין שו"ת דברי יוסף סי' סד (לרבי יוסף אירגאס). מקורות - רמב"ם (הל' שבת כב,ב). רא"ש (סי' ו).

12. וטעמא דשייך למיגזר משום סחיטה, ומשום נושא ד' אמות בכרמלית מים שעליו, ואלונטית במקצת נהרות, עיי"ש.

13. או"ח שכו.א. והמשנ"ב (ס"ק ט) הפנה לדבריו להלן (ס"ק כא), שכתב שאף שמתר מעיקר הדין לרחוץ בנהר, נהגו שלא לרחוץ כלל בנהר או במקוה. ולגבי רחיצה במקלחת במים קרים, דנו פוסקי זמננו, ראה 'דרשו' (שכו, הערה 20). מקורות - מהרי"ל (שו"ת, סי' קלט; שו"ת החדשות, סי' צו).